

Miljöredovisning 2016

Region Uppsala

Gällande Landstinget i Uppsala läns miljöarbete år 2016

Inledning

Miljöredovisningen för år 2016 följer upp målen i miljöprogrammet som gäller år 2015-2018. Programmet har tre övergripande miljömål; minskad klimatpåverkan, en hälsosam och giftfri miljö samt en hållbar och effektiv resursanvändning. I miljöprogrammet finns också en vision om att landstinget ska bli fossilbränslefritt till år 2020.

Av de totalt 24 detaljerade miljömål som programmet innehåller visar flertalet av dem positiva resultat. Exempelvis har kollektivtrafiken högre grad av fossilfria drivmedel, vilket minskar organisationens totala klimatpåverkan. Vissa mål har till redan uppnåtts, till exempel utfasningen av ftalatinnehållande förbrukningsvaror samt energibesparing där målen redan överträffats. Andra framgångar är att vi har certifierat två byggnader enligt Miljöbyggnad Guld och att vårt projekt för rening av läkemedelsrester i avloppsvatten fått pris för *Årets hållbarbara sjukvårdsinnovation*. Det är glädjande och visar att strukturen med ett övergripande internt miljöprogram ger oss förutsättningar för att styra och driva arbetet i rätt riktning. Det ger oss också möjligheter att skruva på våra kommande målsättningar och höja ribban ytterligare där vi redan nått goda resultat.

Resultatet visar förstås även på att vi fortfarande har vissa utmaningar för miljöarbetet. Det finns förbättringsmöjligheter för personalens tjänsteresor och för patienter som reser till vården, avveckling av kemikalier blir en alltmer komplex fråga och vi behöver fortsätta se över vår användning av vissa typer av förbrukningsvaror.

En framgångsfaktor för att minska vår miljöpåverkan är Region Uppsalas förebyggande och systematiska miljöarbete. Att vi har varit miljöcertifierade i över tio år är en avgörande faktor för att få genomslag för våra målsättningar och aktiviteterna som leder oss dit.

Det goda arbete vi har idag ser jag att vi verkligen bör värna om. Vi ska fortsätta ligga i framkant bland landsting och regioner och vi ska fortsätta skapa förutsättningar för ett stolt internt miljöarbete!

Johan Edstav

Ordförande Fastighets- och servicenämnden

Innehåll

INLEDNING	2
INNEHÅLL	3
LANDSTINGETS MILJÖPÅVERKAN	4
LANDSTINGETS POLICY OCH VISION FÖR MILJÖARBETET	5
UPPFÖLJNING AV MILJÖMÅLEN I LANDSTINGETS MILJÖPROGRAM 2015–2018	6
MINSKAD KLIMATPÅVERKAN	6
TRANSPORTER	8
ENERGI	13
FÖRBRUKNINGSVAROR	15
HÄLSOSAM OCH GIFTFRI MILJÖ	16
KEMIKALIER	16
LÄKEMEDEL	18
LIVSMEDEL OCH TEXTILIER	20
HÅLLBAR OCH EFFEKTIV RESURSANVÄNDNING	23
MILJÖANPASSADE FASTIGHETER	23
AVFALL	23
BIOLOGISK MÅNGFALD	25
EN MILJÖCERTIFIERAD ORGANISATION	28
MINSKAD MILJÖPÅVERKAN GENOM HÅLLBAR UPPHANDLING	29
SOCIALT ANSVAR I SAMBAND MED UPPHANDLING	29

Landstingets miljöpåverkan

Från och med 1 januari 2017 har Landstinget i Uppsala Län gått över till att vara Region Uppsala. Då denna redovisning avser år 2016 så benämns organisationen vid samma namn som den hade under året som avses – Landstinget i Uppsala län.

Landstinget med cirka 11 000 anställda år 2016 har huvudansvaret för hälso- och sjukvården samt tandvården för de drygt 350 000 människor som bor i länet. Inom den högspecialiserade vården har landstinget även ett region- och riksansvar. Åtta kommuner tillhör länet: Enköping, Heby, Håbo, Knivsta, Tierp, Uppsala, Älvkarleby och Östhammar. Förutom hälso- och sjukvård samt tandvård bedriver landstinget kulturell verksamhet, folkhögskoleverksamhet och är huvudman för kollektivtrafiken i länet.

Landstingets omfattande verksamhet har en stor påverkan på den yttre miljön, genom användandet av naturresurser i form av energi och material samt genom utsläpp till luft, mark och vatten. Många av utsläppen har även en negativ effekt på människors hälsa. Under delar av 2016 har tyvärr Akademiska sjukhusets anläggning för destruering av lustgas inte varit i drift på grund av tekniskt fel. Detta har inneburit att en större andel av lustgasen släppts ut i atmosfären än tidigare år. Anläggningen är nu åtgärdad. Under 2016 kom även nya riktlinjer för periodiska utsläpp av kemikalier till avloppsledningsnätet i Uppsala kommun. Efter en inventering visade det sig att utsläppen från våra verksamheter låg under gränsvärdena för alla ämnen utom formaldehyd på en verksamhet där åtgärder kommer att vidtas. De mest betydande aktiviteterna inom landstinget som kan påverka såväl hälsa som miljö negativt, redovisas i tabell 1 nedan.

Tabell 1: Landstingets betydande miljöpåverkande aktiviteter.

Miljöpåverkande Aktiviteter	Miljöpåverkan	Hälsoeffekter
Transporter	Ökad växthuseffekt, övergödning, förorening, marknära ozon	Ökad risk för cancer, astma, luftvägssjukdomar, nedsatt lungfunktion.
Byggnationer	Beroende på materialval, konstruktion och arkitektur kan byggnationer bland annat bidra till att tillföra farliga ämnen och påverka energiförbrukning, såväl under byggnadsskede som under resten av byggnadens livslängd	Rätt planerat leder byggnationen till en god inomhusmiljö. Fel planering kan bidra till negativa hälsoeffekter.
El, värme och kyla	Ökad växthuseffekt, förorening.	Kväveoxidutsläpp vid förbränning ger nedsatt lungfunktion och irritation på luftvägar.
Läkemedel	Ökade halter av svårnedbrytbara läkemedel i miljön. Ökad växthuseffekt av anestesigaser.	T.ex. antibiotika ökar risken för bildning av resistent bakteriestammar och därav följande svårbotade infektionssjukdomar.
Kemikalier/ämnen i varor	Spridning av ämnen som är skadliga för miljön till luft, mark och vatten.	Försämrad arbetsmiljö, spridning av ämnen som är cancerogena, reproduktionsstörande och allergiframkallande.
Livsmedel	Ökad växthuseffekt, spridning av bekämpningsmedel.	Hälsorisker för bönder i de länder där maten produceras.
Avfall	Ökad växthuseffekt, övergödning och förorening om avfallet inte hanteras rätt.	Kväveoxidutsläpp vid förbränning ger nedsatt lungfunktion och irritation på luftvägar.

Landstingets policy och vision för miljöarbetet

Nedan redovisas landstingets policy och vision för miljöarbetet år 2015. Denna miljöpolicy började gälla 1 januari 2015 och fastställdes av landstingsfullmäktige i juni 2014.

Genom hälso- och sjukvård, habilitering och tandvård bidrar Landstinget i Uppsala län till att främja god hälsa och välmående hos invånarna i länet.

Landstingets verksamhet omfattar också kultur, kollektivtrafik och fastighetsförvaltning. All verksamhet påverkar miljön, både lokalt och globalt. Utsläpp till luft, mark och vatten, en minskad biologisk mångfald och störda ekosystem ger på sikt hälsorisker.

För att ständigt minska vår miljöpåverkan bedriver landstinget ett förebyggande och systematiskt miljöarbete som bland annat fokuserar på minskade utsläpp, resurshushållning och kretsloppstänkande.

Utöver de grundläggande myndighetskraven och miljölagstiftningens krav, bygger miljöarbetet på de tre övergripande miljömålen Minskad klimatpåverkan, Hälsosam och giftfri miljö, samt Hållbar och effektiv resursanvändning:

- Vi **minskar vår klimatpåverkan** genom att exempelvis välja kollektiva transporter som använder fossilfria drivmedel och produktion av energi från förnyelsebara resurser. Vi hushåller med energi och väljer varor med låg klimatpåverkan.
- Vi **minimerar våra utsläpp** av farliga ämnen till luft, mark och vatten genom att exempelvis inte sprida läkemedel och kemikalier som är skadliga för miljö och hälsa. Vi väljer ekologiskt producerade livsmedel och textilier.
- Vi **använder resurserna effektivt** under hela deras livscykel. Vi ställer hållbarhetskrav vid upphandling, ser över användningen av olika produkter och har ett kretsloppstänkande i avfallshanteringen. Vi värnar den biologiska mångfalden som är grunden för livsviktiga processer som rening av luft och vatten och pollinering av växter.

Uppföljning av miljömålen i landstingets Miljöprogram 2015–2018

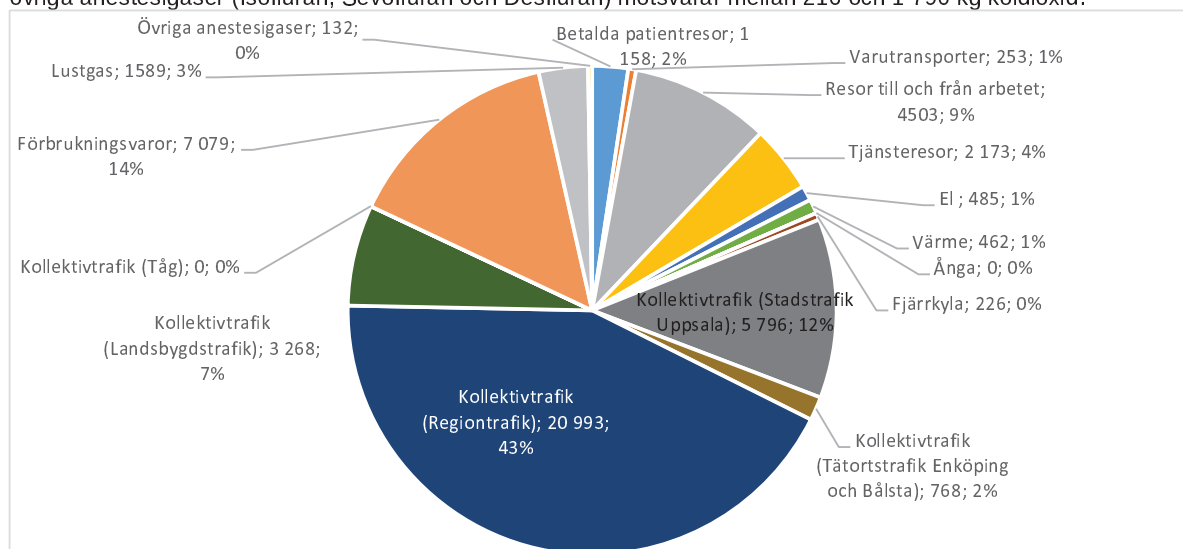
I följande kapitel redovisas resultaten för de detaljerade miljömålen som ska leda till att de övergripande miljömålen uppnås. Miljömålen bryts årligen ner på förvaltningsnivå och följs upp minst två gånger per år i samband med förvaltningsledningarnas genomgångar av miljöarbetet.

Minskad klimatpåverkan

Landstingets omfattande verksamhet påverkar växthuseffekten. Utsläppen av de växthusgaser som landstinget kan mäta, minskade med ca 11 procent år 2016 jämfört med år 2015. Den största utsläppsminskningen under 2016 står kollektivtrafiken för. Kollektivtrafiken har totalt minskat koldioxidutsläppen med över 5 000 ton. Detta är tack vare att många trafikföretag, framför allt stadstrafiken, ökat sin andel biodrivmedel. Under 2016 utfördes jetflyg inte längre i egen regi. Flygresorna har fortsatt i något mindre omfattning men mätning av externa utförarens utsläpp har inte kunnat göras vilket påverkar resultatet. Helikopterplattan var stängd under första halvåret 2016, vilket innebär att ambulanstransporterna till- och från Akademiska från andra landningsplatser har ökat.

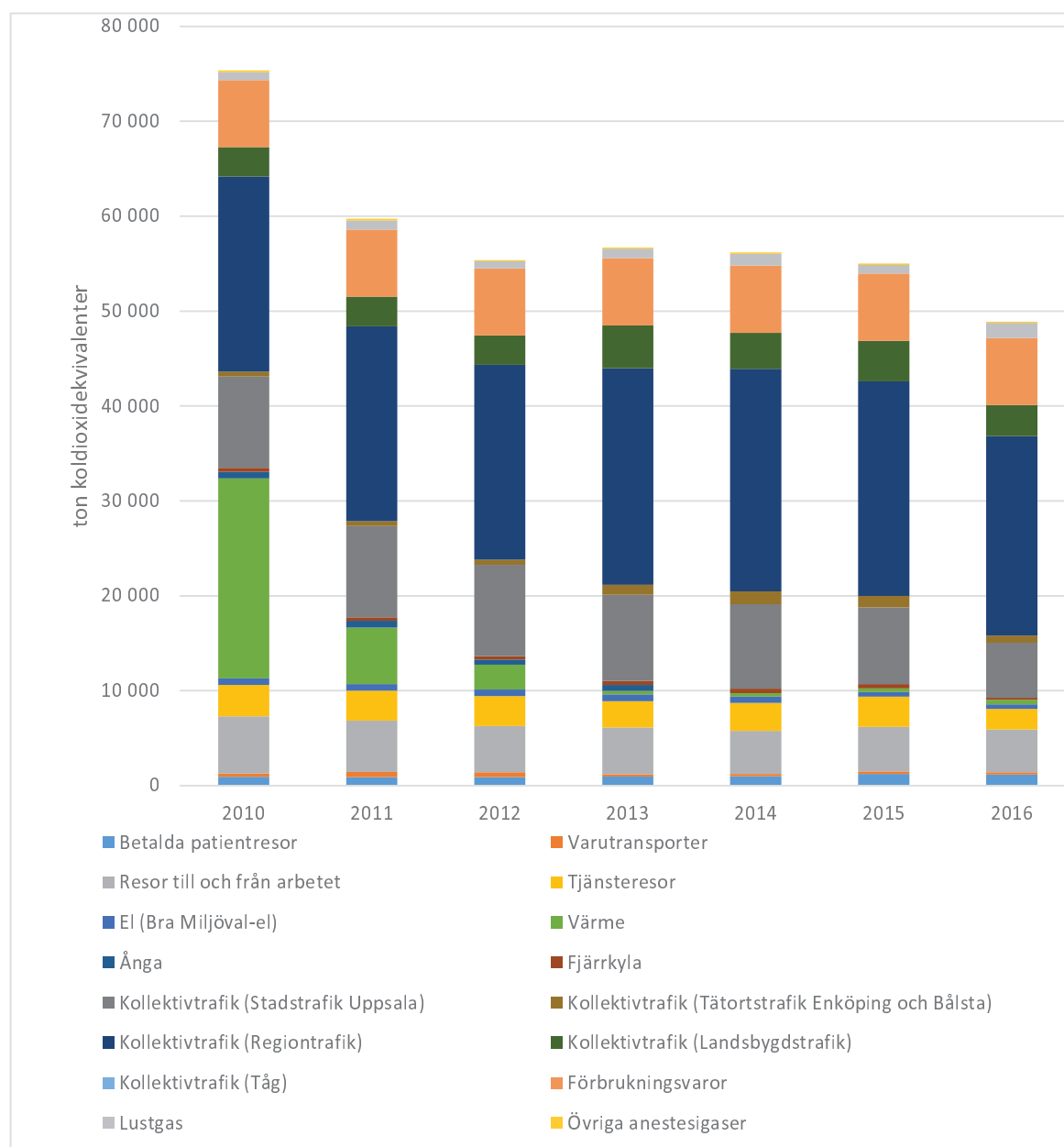
I Figur 1 visas andelen utsläpp av växthusgaser från de största utsläppskällorna inom landstinget under 2016 och i Figur 2 jämförs utsläppen mellan åren 2010-2016 som går att mäta. I diagrammen är utsläppen omräknade till koldioxidekvivalenter¹.

Figur 1: Totala utsläpp av koldioxid 2016 fördelat på olika utsläppskällor. Följande antaganden gjorts: Landstinget använder endast Bra Miljöval-el och utan denna skulle koldioxidutsläppen från el istället motsvara ca 18 000 ton. Sedan år 2012 köper landstinget koldioxidneutral fjärrvärme. Om landstinget skulle fortsatt att köpa den normala mixen av fjärrvärme skulle koldioxidutsläppen vara 16 600 ton. Ett kilo lustgas motsvarar 298 kg koldioxid. Ett kilo av övriga anestesigaser (Isofluran, Sevofluran och Desfluran) motsvarar mellan 216 och 1 790 kg koldioxid.

¹ Mått på mängd klimatpåverkande gaser, där bidraget från varje enskild gas har räknats om till den mängd koldioxid som har samma inverkan på klimatet.

Figur 2: Totala utsläpp av klimatpåverkande gaser omräknat till koldioxidekvivalenter 2010 -2016 ².

² Följande förklaringar finns till posterna: Den värmestatistik som används i Figur 2 är inte graddagskorrigerad. I figur 1 och 2 redovisas endast patientresor betalda av landstinget, vilket motsvarar cirka 11 procent. De varutransporter som redovisas är de tre största direkttransporterna till landstinget – transporter av tvätt, mat från storköket i Västerås och post. Vi utgår från tidigare års beräkningar för dessa transporter. Det betyder att de faktiska utsläppen år från år inte mäts och redovisas, utan utsläppskällan tas med som schablon för att relatera den till övriga utsläppskällor. De tre största utsläppskällorna av koldioxidutsläpp från tjänsteresor är intensivvårdshelikoptern, flygresor och ambulanser. För kollektivtrafiken redovisas 2012 års statistik även i staplarna för år 2010 och 2011. Statistiken för förbrukningsvaror utgår från en utredning genomförd år 2013. Denna klimatpåverkan inkluderar framställning av material (plast, cellulosa etc.) i varor och förpackningar samt transporter av materialet.

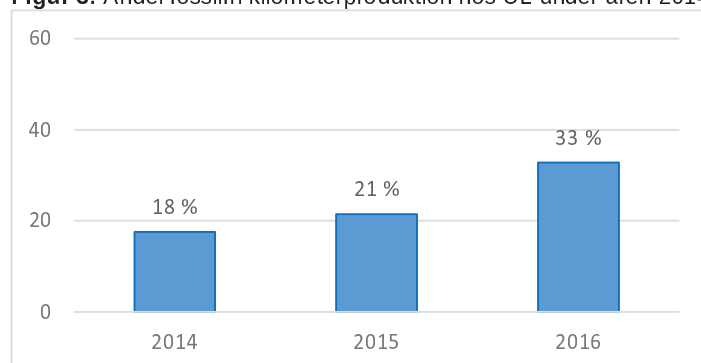
Transporter

Miljömål – Fossilfri busstrafik

År 2018 ska 80 procent av Upplands lokaltrafiks kilometerproduktion för busstrafiken utföras med fossilfria bränslen.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll. Under år 2016 utfördes drygt 32 procent av UL:s busstrafiks kilometerproduktion med fossilfria bränslen jämfört med 22 procent år 2015, se Figur 3.

Figur 3: Andel fossilfri kilometerproduktion hos UL under åren 2014-2016.

Den huvudsakliga anledningen till att en större andel kilometerproduktion blivit fossilfri under 2016 är att biodiesel används i allt högre utsträckning. Samtliga trafikoperatörer bidrog till detta. De två första helt eldrivna bussarna togs in i UL:s trafik under 2016. Under året har arbetet dessutom fortsatt för att möjliggöra komplettering av bussdepån i Fyrislund för mottagande och tankning av biogas i regiontrafikens gasbussar. Ett uppdrag för att elektrifiera en av stadsbusslinjerna i Uppsala från sommaren 2018 har också inletts.

Miljömål – Utsläpp av kväveoxider och partiklar från kollektivtrafiken

År 2018 ska utsläppen av kväveoxider och partiklar från kollektivtrafiken ha minskat i jämförelse med år 2014.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll. Utsläppen av kväveoxider från kollektivtrafiken har minskat under 2016 och utsläppen av partiklar är oförändrat jämfört med tidigare år.

Utsläppen av kväveoxider minskade mellan åren 2015-2016 från 1,85 g/kWh till 1,66 g/kWh. Utsläppen av partiklar från kollektivtrafiken låg stadigt på 0,01 g/kWh både år 2015 och 2016. Det var framförallt en bättre prestanda hos fordonsflottans dieslbussar som bidrog till minskningen av kväveoxider.

Utsläpp av partiklar och kväveoxider beror i stort sett uteslutande på motorteknik. Att byta ut fordon till nyare miljöklass (Euro 6), eller att byta ut förbränningsmotorer till elmotorer, driver denna utveckling.

Miljömål – Energieffektivitet i busstrafiken

År 2018 ska busstrafiken använda 5 procent mindre energi per personkilometer i jämförelse med år 2014.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll. Energianvändningen i busstrafiken ökade visserligen mellan år 2016-2016, från 153 369 MWh till 156 747 MWh. Men bussarna körde också längre sträcka, antalet kWh/fordonskilometer minskade därför med en knapp procent under 2016. Energianvändningen per personkilometer busstrafik för år 2016 är 0,46 kWh.³

Miljömål – Resor till och från arbetet

År 2018 ska utsläppen av koldioxid från resor till och från arbetet vara minst 4 procent lägre per anställd jämfört med år 2014.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll. Antalet kilo koldioxidutsläpp per årsarbetare har minskat till 531 kilo år 2016, i jämförelse med 571 kilo per årsarbetare år 2014. Det motsvarar en minskning med sju procent. Hur fördelningen ser ut för olika transportslag finns i Figur 4 och 5 visas fördelningen mellan de transportslag som bidrar till respektive inte bidrar till koldioxidutsläpp.

Den huvudsakliga anledningen till att målet går åt rätt håll är att antalet anställda som kör bil till arbetet har minskat och fler åker buss och tåg till arbetet. Det har blivit ca fyra procent fler som åker buss och tåg till arbetet 2016 jämfört med 2014, se Figur 4. Under 2016 är det 27 procent av de anställda som cyklar året runt till och från arbetet.

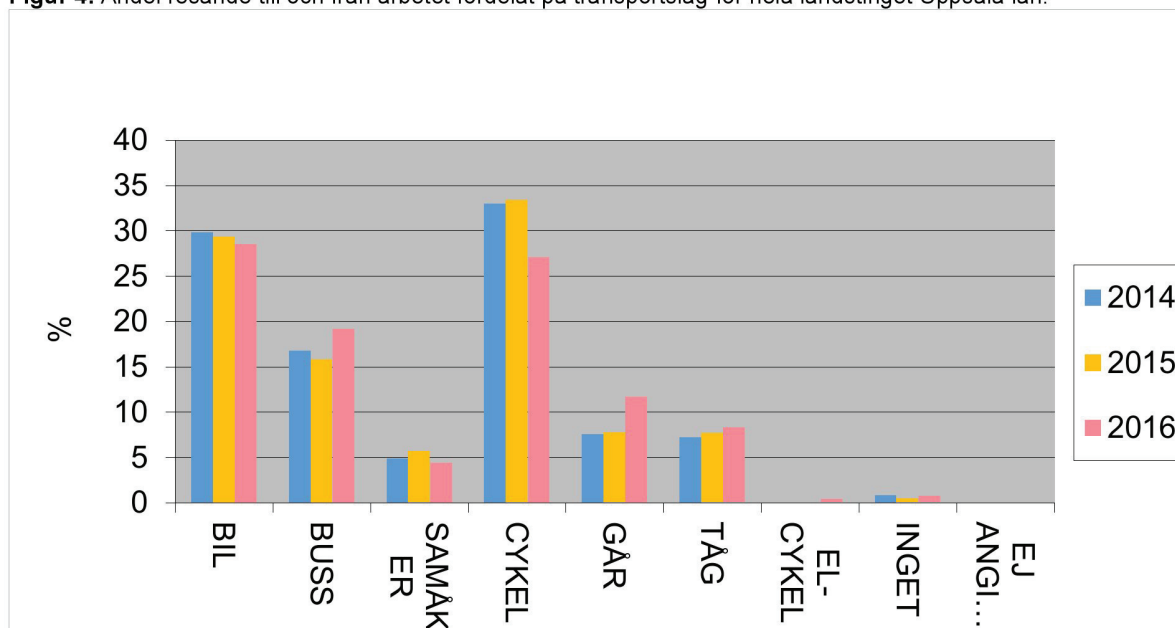
För att bidra till minskade koldioxidutsläpp från resor till och från arbetet fortsätter arbetet med stimulansprojekt med möjlighet att testa att åka kollektivt och cykla. Stimulansprojekt för att få fler att cykla och åka kollektivt till arbetet har genomförts under både vår och höst 2016 i samarbete med Friskhuset. Under vintern genomfördes även projektet Vintercyklisten i samarbete med Uppsala kommun. Anställda inom Uppsala läns landsting erbjuds dessutom möjligheten att köpa årskort på kollektivtrafiken via nettolöneväxling. Det är ca 800 personer inom landstinget som har antagit erbjudandet under 2016.

Möjligheter kring infrastrukturåtgärder som underlättar för miljöanpassat resande till och från arbetet kommer också att utredas framöver⁴. Under 2016 har bland annat en slutrapport redovisats av kollektivförvaltningen, UL, med förslag på åtgärder för att förbättra kollektivtrafiken till Akademiska sjukhuset.

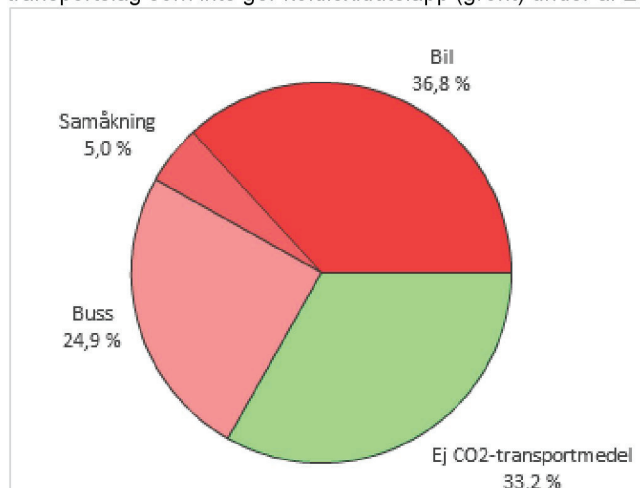
³ Denna siffra är dock inte helt jämförbar med siffran från 2015 då en annan metod använts för uträkning under 2016.

⁴ Mer yteffektiva och användarvänliga cykelställ, cykelpumpar med mera.

Figur 4: Andel resande till och från arbetet fördelat på transportslag för hela landstinget Uppsala län.

Figur 5: Andel resande till och från arbetet fördelat på transportslag som bidrar till ökade koldioxidutsläpp (rött) och transportslag som inte ger koldioxidutsläpp (grönt) under år 2016.

Miljömål – Patientresor

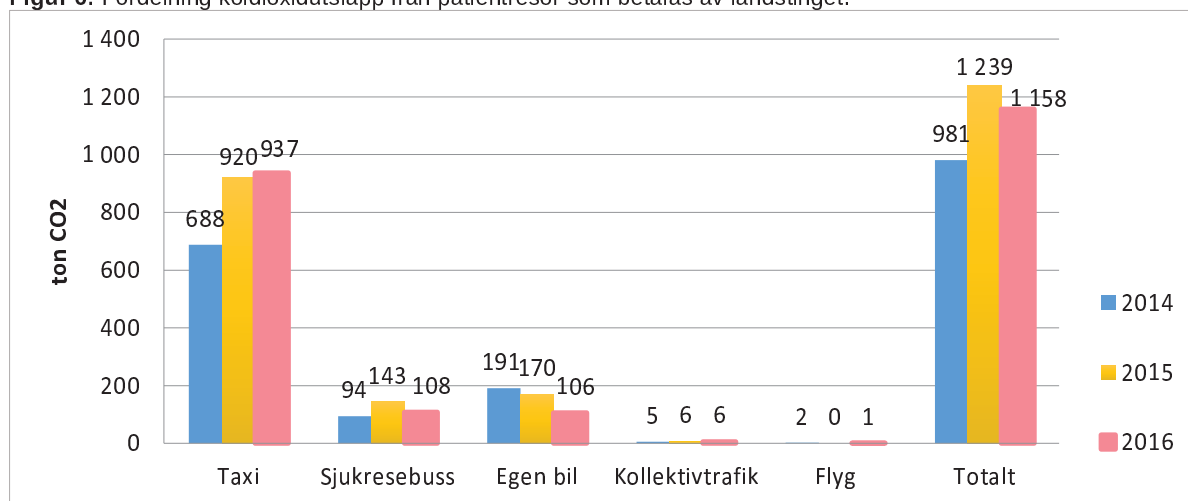
År 2018 ska utsläppen av koldioxid från patienters resor⁵ till och från vården vara 5 procent lägre, i jämförelse med år 2014.

Resultat: 😞 Målet har gått rätt håll men inte tillräckligt fort. Vid utgången av år 2016 hade koldioxidutsläppen från patientresor minskat med 6,5 procent till 1 158 ton koldioxid, att jämföra med 1 239 ton år 2015. Den största orsaken till minskningen är att färre tar egen bil till vårdbesök. Jämfört med år 2014 har koldioxidutsläppen ökat med 18 procent år 2016. Den huvudsakliga orsaken är en ökning av antal mil taxiresor med 31 procent år 2016 jämfört med år 2014. Koldioxidutsläppen från olika typer av patientresor presenteras i Figur 6.

Under år 2017 kommer kollektivförvaltningen, UL, att presentera utredning för att effektivisera, samordna de resor som sker via sjukresor och färdtjänst. För att minska utsläppen från patientresor med bil fortsätter även utredningen om möjligheter att använda kallelse via en app som bussbiljett. Lasarettet i Enköping skickar redan nu ut bussbiljetter när patienter kallas.

Region Uppsala har tagit fram en strategi för digital utveckling och e-hälsa. I strategin finns ett målområde som handlar om att invånare/patienter ska kunna erbjudas digitala vårdmöten, egenmonitorering i hemmet och utveckling av teknikstöd för egenvård i hemmet. Alla dessa kommande digitala lösningar kan leda till minskade patientresor.

Figur 6: Fördelning koldioxidutsläpp från patientresor som betalas av landstinget.

Miljömål – Tjänsteresor

År 2018 ska koldioxidutsläppen från tjänsteresor vara minst 10 procent mindre per anställd jämfört med år 2014.

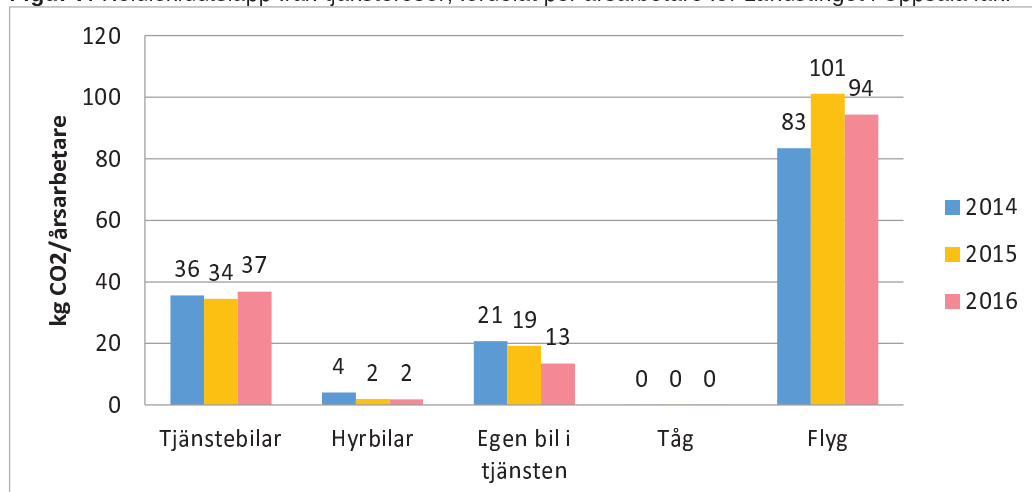
⁵ I målet räknas endast de patientresor som betalas av landstinget: taxi, flyg kollektivtrafik och ersättning för egen bil.

Resultat: 😊 Målet går åt rätt håll men inte tillräckligt fort. Vid utgången av år 2016 hade koldioxidutsläppen från tjänsteresor minskat med 6,5 procent per årsarbetare jämfört med 2015. Jämförs däremot 2016 med 2014 är det däremot en ökning av tjänsteresorna med 1,9 procent per årsarbetare, se tabell 2. Den huvudsakliga anledningen till att målet gått åt rätt håll 2016 är att utsläppen från flyget minskat med 6,6 procent jämfört med år 2015. Flygresorna har dock ökat med 13 procent per årsarbetare 2016 i jämförelse med 2014. Se Figur 7 för koldioxidutsläpp per årsarbetare för åren 2014-2016. Göteborg, Umeå, Malmö är mest frekvent trafikerade inrikes flygresor.

De mobila teamen inom organisationen blir allt fler och därmed kommer även tjänsteresorna i länet med största sannolikhet att fortsätta öka. Förhoppningsvis leder ökningen av de mobila teamens verksamhet till att patientresorna till och från vården minskar. För personbilar och lätta lastbilar kunde ca 70 procent av dem köras på förnyelsebara bränslen under 2016.

Under 2016 har ett arbete initierats med att se över landstingets resepolicy, med tillhörande riktlinjer. Under år 2017 kommer möjligheten till intern klimatkompensation utredas och om möjligt införas för kortare inrikes flygresor.

Figur 7: Koldioxidutsläpp från tjänsteresor, fördelat per årsarbetare för Landstinget i Uppsala län.

Tabell 2: Koldioxidutsläpp från tjänsteresor, Landstinget i Uppsala län, fördelade på årsarbetare.

per årsarbetare	2014		2015		2016		%förändring (CO ₂), 2015-2016	%förändring (CO ₂), 2014-2016
	mil	kg CO ₂	mil	kg CO ₂	mil	kg CO ₂		
Landstinget i Uppsala län								
Tjänstebilar	21	36	20	34	22	37	6,7%	3,3%
Hyrbilar	3	4	2	2	2	2	-6,0%	-53,6%
Egen bil i tjänsten	12	21	11	19	8	13	-29,9%	-35,0%
Tåg	28	0,003	30	0,003	34	0,004	12,0%	20,4%
Flyg	68	83	84	101	77	94	-6,6%	13,1%
Totalt	132	144	148	157	142	147	-6,5%	1,9%

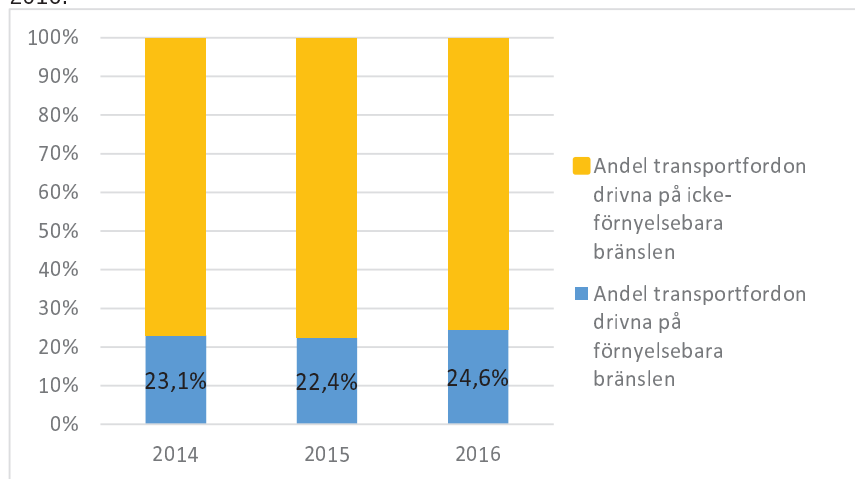
Miljömål – Transportfordon

År 2018 ska minst 70 procent av de transportfordon⁶ landstinget leasar eller köper drivas med fossilfria bränslen.

Resultat: 😞 Målet har gått åt rätt håll, men inte tillräckligt fort. Vid årsskiftet år 2016 drevs 25 procent av transportfordonen med icke-fossila bränslen, se Figur 8.

Det finns ett tiotal biogasfordon och fyra elfordon. Sedan 2016 finns det möjlighet att tanka HVO⁷ 100 (biodiesel) i Uppsala. Blodbussen och två lastbilar från landstingsservice tankar nu framförallt HVO 100. För de tyngre fordonen/lastbilar finns garantier från fordonstillverkare att fordonen är anpassade för HVO 100. Sådana garantier finns inte från fordonstillverkarna för personbilar eller ambulanser. Förhoppningsvis kommer sådana garantier kunna ges under 2017 för ambulanser och som då skulle kunna börja tankas med HVO 100.

Figur 8: Andelen transportfordon drivna på förnyelsebara bränslen totalt för Landstinget i Uppsala län för åren 2014-2016.

Energi

Miljömål – Energianvändning

År 2018 ska energianvändningen i Landstinget i Uppsala län vara minst 10 procent lägre per kvadratmeter än 2014.

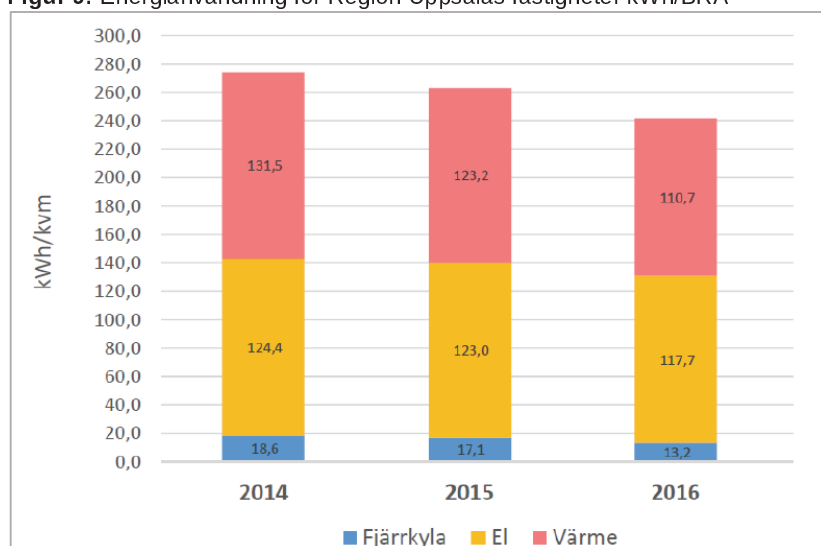
Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll. Vid utgången av år 2016 har den totala energiförbrukningen per kvadratmeter minskat med cirka 10 procent jämfört med år 2014. Den

⁶ Med transportfordon avses minibuss, ambulanser, lastbilar och skåpbilar.

⁷ HVO= Vätebehandlad Vegetabilisk Olja (engelska: Hydrogenated Vegetable Oil). HVO kan produceras från olika typer av oljor och fetter som genom en hydreringsprocess skapar en syntetisk diesel som har samma kemiska egenskaper som en diesel av fossilt ursprung.

huvudsakliga anledningen till att målet går åt rätt håll är att olika aktiviteter inom energisparprojektet har genomförts enligt plan, där främst driftoptimering har gett betydande resultat. Figur 9 visar att den totala energiförbrukningen har reducerats med preliminärt tio procent per kvadratmeter (BRA-yta) och minskat CO₂-utsläppen med 3 170 ton mellan åren 2015-2016. Resultatet tyder på att de genomförda åtgärderna har gett resultat trots flertalet byggprojekt genomförts fastighetsbeståndet under målperioden.

Figur 9: Energianvändning för Region Uppsalas fastigheter kWh/BRA⁸

Miljömål – Förnybar elenergi

År 2018 ska den egna produktionen av förnybar elenergi motsvara 2 procent av den totala mängden inköpt elenergi.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll. Vid utgången av år 2016 hade landstinget driftsatt 400 kvadratmeter solceller, vilket motsvarar 13 villors årsförbrukning. Omkring 10 000 kvm solceller ska placeras på landstingets hus till utgången av 2018. Det är en stor utmaning att lyckas med detta då bland annat entreprenörer för uppsättning av solceller är en bristvara. Vissa tak behöver även åtgärdas innan uppsättning av solceller kan bli aktuell.

Landstinget i Uppsala län har fram sista december 2016:

- Genomfört en kartläggning av samtliga tak och dess förutsättningar.
- Ansökt om bygglov samt genomfört konstruktionsberäkningar på samtliga tak.
- Genomfört en upphandling av ramavtalsentreprenörer för kostnadseffektivt genomförande.
- Påbörjat solcellsinstallationer på Enköping lasarett och Akademiska sjukhuset.

⁸ All energiförbrukningsstatistik utgår från inköpt energi, kompletterat med inköpt volym pellets. Med yta avses BRA/bruksarea, all area som begränsas av de omslutande byggnadsdelarnas insida. BRA anges i kvadratmeter. I denna redovisning är energiförbrukning från Framtidens Akademiska Sjukhus (den större ombyggnation som genomförs vid Akademiska sjukhusområdet) borträknad. Byggnader som hyrs ingår inte heller i statistiken.

Landstinget i Uppsala län hade under 2016 ett samarbete med Uppsala universitet för att bidra med högupplöst drifts-, väder- och elnätsinformation från verkliga installationer. Detta för att främja forskning och företagande som stödjer utvecklingen av decentraliserad energiproduktion, såväl nationellt som internationellt och samarbetet fortsätter.

Förbrukningsvaror

Miljömål – minska användningen av förbrukningsvaror

År 2018 ska användningen av förbrukningsvaror på landstingets minskningslista minskat med 15 procent, i jämförelse med år 2014.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll. På minskningslistan finns tio produkter och för sex av dessa har inköpen minskat med mellan 3 och 33 procent under år 2016 jämfört med år 2014. De produkter som har minskat är engångsmuggar av plast, 30 liters soppåsar, medicinbägare av plast, britspapper, kaffeskedar och tvättlappar i skumplast. Se resultat i tabell 3.

Trots att beställningen av de flesta artiklarna på minskningslistan har gått ned i antal har tyvärr koldioxidutsläppen från produkterna på minskningslistan ökat från 306 ton till 340 ton koldioxid under år 2016 jämfört med 2014. Detta beror till största delen på en ökad användning av undersökningshandskar. Undersökningshandskar står för en stor andel av koldioxidutsläppen eftersom antalet handskar som används är mycket stort. En förändring med några få procent ger därför en stor effekt. En handskdag genomfördes i slutet av 2016 för att uppmärksamma den ökade handskanvändningen. Handskdagen riktade sig till alla anställda inom landstinget och hade fokus på alla delar som berör handskanvändning; hygien, miljö, dermatologi och upphandling för att kunna ge en helhetsbild utifrån alla perspektiv kring handskar.

Under 2016 har miljömålet om förbrukningsvaror varit fokus på flertalet miljöombudsträffar, miljönätverksträffar, utbildningar och informationsmaterial.

Tabell 3: Förändring i inköpsstatistik av produkterna på minskningslistan mellan åren 2014 och 2016.

Produkt på minskningslistan	Förändring mellan år 2014 och 2016 (%)
Engångsmuggar av plast	-33 %
Soppåsar 30 l	-3 %
Sopsäckar 70 l	5 %
Medicinbägare av plast	-4 %
Kompressuppsamlare	13 %
Britspapper	-7 %
Undersökningshandskar	6 %
Kaffeskedar	-25 %
Matskedar	4 %
Tvättlappar i skumplast	-8 %

Hälsosam och giftfri miljö

Vår hälsa är beroende av en robust och anpassningsbar miljö med bland annat frisk luft och rent vatten. Landstinget arbetar kontinuerligt vidare med att minska utsläppen genom hela livscykeln, från upphandlingsfasen genom användarfasen och när produkter ska avyttras. Miljökemister ställer krav vid prioriterade upphandlingar och det genomförs ett gediget arbete för att minska arbetsmiljö- och miljöeffekter vid hantering av läkemedel, andra kemiska ämnen och förbrukningsvaror.

Kemikalier

Miljömål – Avvecklingslista

År 2018 ska minst 10 procent av kemikalierna på landstingets avvecklingslista ha fasats ut⁹.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll. Vid utgången av år 2016 har ett antal kemikalier fasats ut.

Landstingets avvecklingslista kommer att revideras då ett nytt kemikaliehanteringssystem är infört. Under 2016 har ett nytt kemikaliehanteringssystem upphandlats och detta system kommer att implementeras under 2017-2018.

Parallellt fortsätter landstinget att arbeta aktivt med kemikaliefrågorna inom olika områden. Exempel på åtgärder som genomförts under 2016 är följande:

- reviderade landstingsövergripande riktlinjer för kemikaliehantering har tagits fram
- centrala riskbedömningar har genomförts för särskilt farliga kemikalier
- nya rutiner vid upphandling av analysutrustning har införts, med anledning av nya riktlinjer från Uppsala Vatten gällande utsläpp till avloppsnätet.

Miljömål – Ftalatfria förbrukningsartiklar

År 2018 ska användningen av ftalatinnehållande¹⁰ förbrukningsartiklar ha minskat med 20 procent jämfört med år 2014.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll. Förbrukningen av ftalatinnehållande artiklar har minskat med 41 procent jämfört med år 2014, se tabell 4 nedan.

Anledningen till att målet går åt rätt håll är att Varuförsörjningen under 2016 lyckades upphandla ftalatfria alternativ vid flera upphandlingar av storvolymsprodukter, till exempel ving-kanyler och tryckplåster.

⁹ Målet avser en minskning med 20 procent av mängden kemikalier och antalet hanteringsställen (platser) inom landstinget.

¹⁰ Ftalater är en grupp ämnen som används som mjukgörare i plaster och gummi. Ämnena kan läcka ut ur materialen och tas upp av kroppen. Några ftalater är bland annat misstänkt hormonstörande och kan göra det svårare att få barn.

För 2016 har miljöinformation om 99,6 procent av lagerlagda¹¹ förbrukningsartiklar kunnat hämtas ur Varuförsörjningens databaser. Det är tack vare denna, för Sverige unika, ftalat-statistik som Varuförsörjningens personal har kunnat identifiera särskilt viktiga produktgrupper att fokusera på i arbetet med att hitta fungerande ftalatfria alternativ¹².

Tabell 4: Ftalater i förbrukningsartiklar, förbrukning inom Landstinget i Uppsala län per år.

Statistikuppgifter förbrukning inom LUL helår	2014	2015	2016	Förändring 2014-2016
Totalt antal förbrukade artiklar	111 474 434	109 523 378	109 254 329	- 2 %
Antal artiklar fria från ftalater	109 481 874	107 916 208	108 188 432	- 1 %
Ftlatinnehållande artiklar	998 968	992 458	588 694	- 41 %
Antal artiklar utan uppgifter	993 592	614 712	477 203	- 52 %

Miljömål – Byggmaterial

År 2018 ska andelen A- och B-klassade byggmaterial per projekt vara minst 90 procent.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll. Antalet byggmaterial som är A- och B-klassade enligt Sunda hus ökar kontinuerligt. Vid utgången av år 2016 var 68 procent av byggmaterialen B-klassade och 18 procent A-klassade, se Figur 10. Summan av A och B-klassade byggmaterial är 86 procent. Jämförs siffrorna med år 2015 var även då 86 procent av materialen A och B-klassade men med en annan fördelning, 69 procent B-klassade och 17 procent A-klassade.

Den huvudsakliga anledningen till att målet gått åt rätt håll är att målet följs upp kontinuerligt med respektive projektledare och att utbildningar och informationsinsatser genomförs för projektledare och entreprenörer.

Landstingsservice arbetar med medvetna byggproduktval, vilket innebär att farliga ämnen fasas ut ur byggvaror samt att de produkter som används i bygg- och förvaltningsprocessen dokumenteras. Som verktyg för detta används Sunda Hus Miljödata. Med hjälp av detta system kan konsulter och entreprenörer säkerställa att de uppfyller våra miljökrav. Byggprodukter omfattar både tekniska komponenter, som till exempel installationer och armaturer samt byggmaterial, som till exempel väggfärger, fog, lim och golvmattor.

¹¹ Detta gäller de förbrukningsartiklar som levereras via Mediq. För de artiklar som beställs direkt från leverantörer finns i dagsläget inga sådana uppgifter registrerade.

¹² Detta sker alltid i avvägning mot andra krav som till exempel patientsäkerhet.

Läkemedel

Miljömål – Läkemedel med stor risk för miljöpåverkan

År 2018 ska utsläpp av läkemedel med stor risk för miljöpåverkan ha minskat jämfört med 2014.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll för de läkemedelssubstanser/läkemedelsgrupper som finns på listan över läkemedel med stor risk för miljöpåverkan, sett till hela länets användning i relation till antal invånare¹³. Vid utgången av 2016 hade antalet definierade dygnsdoser per 1000 invånare och dag för de målsatta substanserna minskat. I Uppsala län är förskrivningen av dessa substanser lägre än genomsnittet i riket. Se tabell 5 nedan.

Den huvudsakliga anledningen till att målet gått åt rätt håll är att arbetet med målsatta substanser är väl inarbetat i befintliga läkemedelsrekommendationer och verksamhetsuppdrag samt att informationsinsatser har genomförts till förskrivare. Utifrån resultaten av 2015 års miljörapportering har det under 2016 genomförts punktinsatser på de enheter där det har förskrivits mer eller i ökande grad av de målsatta substanserna.

Sett enbart till antal dygnsdoser på enskilda förvaltningar så har användningen i vissa fall ökat något när det gäller fluorokinoloner, se tabell 6, vilket skulle kunna förklaras av t ex ökad produktion. Andelen fluorokinoloner av den totala mängden antibiotika är dock oförändrad förutom på Lasarettet i Enköping där den ökar.

Tabell 5: Förskrivning av definierade dygnsdoser per 1000 invånare och dag av målsatta substanser, Uppsala län och riket.

	Diklofenak			Fluorokinoloner		
	2015 (DDD/TIND)	2016 (DDD/TIND)	Förändring	2015 (DDD/TIND)	2016 (DDD/TIND)	Förändring
Uppsala län	3,96	3,18	-0,78	0,64	0,63	-0,01
Hela riket	4,35	3,52	-0,83	0,68	0,68	0

Tabell 6: Förskrivning av definierade dygnsdoser av målsatta substanser på förvaltningsnivå.

	Diklofenak			Fluorokinoloner		
	2015 (antal DDD)	2016 (antal DDD)	Förändring (%)	2015 (antal DDD)	2016 (antal DDD)	Förändring (%)
Akademiska	81133	68335	-16	40564	41716	3
Lasarettet i Enköping	11535	8180	-29	4603	5055	10
Primärvården	200536	178602	-11	15167	15645	-3

¹³ Identifierade läkemedel där utsläpp kan minskas med hjälp av minskad förskrivning är diklofenak (smärtstillande) och fluorokinoloner (bredspektrumantibiotika).

Miljömål – Antibiotikarecept

År 2018 ska antalet uthämtade antibiotikarecept inte överstiga 250 recept per 1000 invånare och år¹⁴.

Resultat: 😞 Målet har gått åt rätt håll, men inte tillräckligt fort. Antalet uthämtade antibiotikarecept har minskat med drygt två procent under 2016 till 324 antibiotikarecept per 1000 invånare, se tabell 7. Jämfört med riket i stort ligger Uppsala läns landsting något över genomsnittet som är 318 recept per 1000 invånare, men minskningen går fortare i vårt län än i hela riket.

Den huvudsakliga anledningen till att målet gått åt rätt håll är att det nationella arbetet för att minska antibiotikaförskrivningen samt att landstinget Uppsala län har ett mål om att minska förskrivningen av en viss typ av antibiotika – kinoloner i det miljöprogram som infördes 2015. I Sverige bedrivs idag även mycket arbete med STRAMA (Strategigruppen för rationell antibiotikaanvändning) för att minska antibiotikaförskrivningen och det har blivit mer uppmärksammat med resistensproblematik och läkemedels negativa effekter i miljön. Under 2015 påbörjades ett projekt på Akademiska sjukhuset för att undersöka möjligheterna till lokal rening av antibiotika och resistenta bakterier på sjukhuset. Projektet har emottagits positivt och fått mycket uppmärksamhet.

Uppsala ligger som nummer fem i listan över landsting/regioner i Sverige som skriver ut flest antibiotikarecept per 1000 invånare. Närheten till specialiserad vård bidrar troligtvis till att förskrivningen ligger relativt högt. Mycket av den sjukvård som alltid kräver behandling med antibiotika bedrivs i landstinget Uppsala län.

Tabell 7: Antal uthämtade antibiotikarecept per 1000 invånare, Uppsala län och riket.

	2015 (recept/1000 invånare och år)	2016 (recept/1000 invånare och år)	Förändring (%)
Uppsala Län	330,6	323,8	-2,1
Riket	322,8	317,7	-1,6

Miljömål – Medicinska gaser

År 2018 ska utsläppen av klimatpåverkande medicinska gaser vara 50 procent lägre än 2014¹⁵.

Resultat: 😞 Målet har gått åt fel håll. Vid utgången av år 2016 hade utsläppen av klimatpåverkande sövningsgaser ökat med 24 procent jämfört med 2014. Se Figur 10 för jämförelse mellan åren 2014-2016.

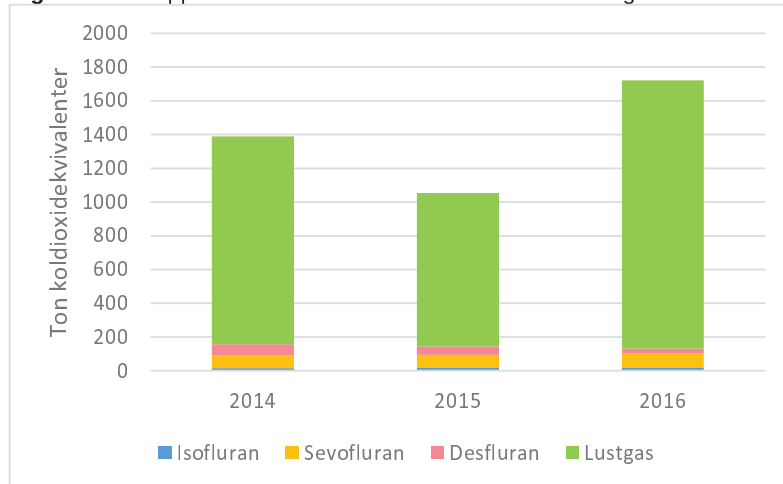
¹⁴ Nationellt miljönyckeltal för Sveriges landsting och regioner.

¹⁵ Lustgas och sövningsgaserna sevofluran, isofluran och desfluran.

Sedan 2009 finns en reningsanläggning som till stor del renar lustgasen vid Akademiska sjukhusets förlossningsavdelning. Under 2016 har dock anläggningen varit ur funktion en stor del av året vilket gjort att utsläppen ökat dramatiskt och detta är den huvudsakliga anledningen till att målet har gått åt fel håll. Utrustningen är nu lagad och fungerar igen. Förbättringar i flödesmätning kommer att göras under 2017 för att förbättra statistikunderlaget, som i dagsläget bygger på inköpta mängder. En annan orsak till att vi inte närmar oss målet är att den teknik för rening av anestesigas som förväntats komma ut på marknaden under innevarande miljöprogram dröjer, men förberedelser görs vid bygget av nya J-huset på Akademiskas sjukhusområde för att kunna koppla in anestesigasrening när möjlighet ges.

De olika anestesigaserna har olika stor klimatpåverkan och resultatet har därför räknats om till koldioxidekvivalenter. Det har under 2016 kommit en ny internationell modell för att beräkna antalet koldioxidekvivalenter per kg gas, vilket har påverkat resultatet något.

Figur 10: Utsläpp av koldioxidekvivalenter från medicinska gaser 2014-2016.

Livsmedel och textilier

Miljömål – Ekologiska livsmedel

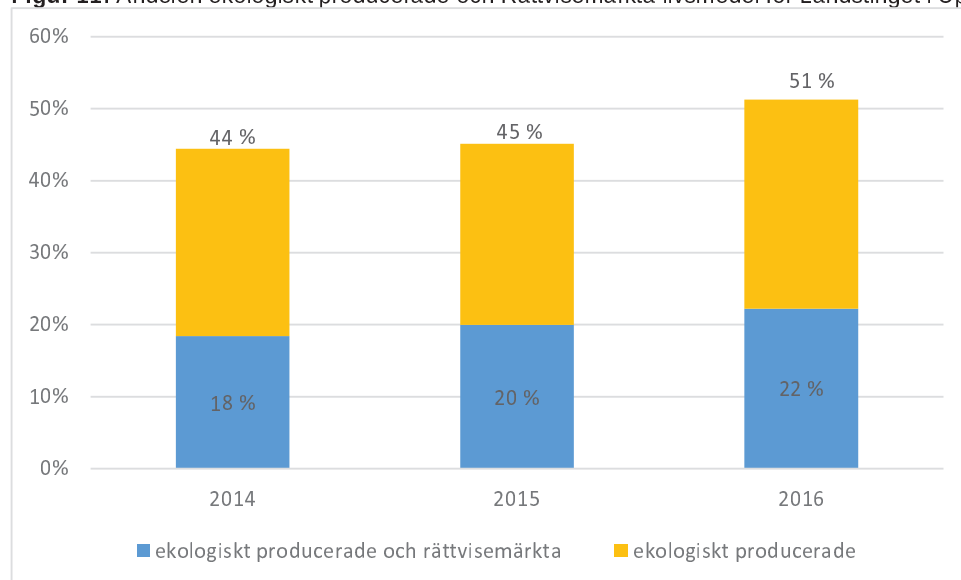
År 2018 ska andelen ekologiskt producerade livsmedel vara minst 50 procent av det totala inköpsvärdet i kronor räknat av de livsmedel som landstinget köper.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll. Vid utgången av år 2016 var 51 procent av livsmedlen ekologiska, se Figur 11.

Den huvudsakliga anledningen till att målet gått åt rätt håll är att andelen ekologiska livsmedel från Västmanlands läns landsting (där den största delen patientmat kommer ifrån) har ökat med fem procent. Andelen ekologiska livsmedel vid Lasarettet i Enköping var 32 procent år 2016. Wik folkhögskola och slott/konferens hade 47 procent ekologiska livsmedel år 2016.

I de kostupphandlingar som är aktuella används tillämpliga delar av Upphandlingsmyndighetens kriterier för att ställa krav om god djurvälfärd. Under år 2016 har inga kostupphandlingar i egen regi (Enköping och Wik) varit aktuella.

Figur 11: Andelen ekologiskt producerade och Rättvisemärkta livsmedel för Landstinget i Uppsala län.

Miljömål – Etiska/sociala krav livsmedel

År 2018 ska andelen livsmedel som har producerats enligt Rättvisemärkt eller liknande etiska och sociala godtagbara förhållanden vara minst 20 procent av det totala inköpsvärdet i kronor räknat.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll. Vid utgången av år 2016 var 22 procent av livsmedlen producerade enligt Rättvisemärkt eller liknande etiska och sociala godtagbara krav, se Figur 11.

Den huvudsakliga anledningen till att målet gått åt rätt håll är att andelen Fairtrade-kaffe från kaffeleverantör har ökat, vilket var ett krav vid upphandlingen av kaffeautomater.

Miljömål – Textilier

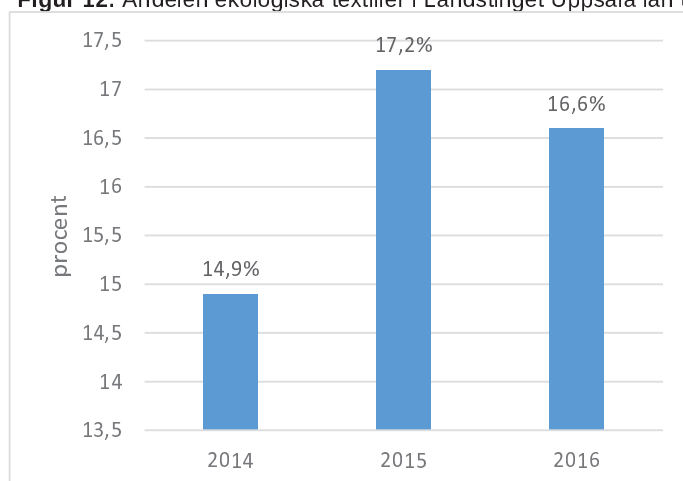
År 2018 ska andelen ekologiskt producerade textilier¹⁶ vara minst 20 procent av de textilier som landstinget använder via tvätteritjänst.

¹⁶ De miljökrav som ställs på ekologiskt producerade textilier innebär att krav ställs såväl vid odling som vid produktion (färgning med mera).

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll men inte tillräckligt fort. Vid utgången av år 2016 var andelen ekologiska textilier 16,6 procent av den totala textilstocken, se Figur 12. Mängden ekologiska textilier har inte minskat jämfört med år 2015 men däremot har andelen minskat något jämfört med konventionella textilier på grund av ökat inköp av personalkläder under året. Tillskott av andelen ekologiska textilier sker i takt med att uttjänta textilier kasseras och byts ut mot ett ekologiskt alternativ.

Åtgärder för att öka andelen ekologiska textilier kunde starta först 2012 då ett nytt avtal för tvätteritjänster trädde i kraft. Andelen ekologiska textilier har sedan dess i stort ökat. Andelen ekologiska textilier förutspås öka kommande år. I ett nytt avtal för tvätt- och textilservice har krav ställts så att målet för ekologiska textilier kommer nås. För vissa textilslag som draglakan, handdukar och babykläder uppgår redan den ekologiska andelen till 100 procent. Det innebär att om en fortsatt ökning av andelen ekologiska textilier ska vara möjlig så behöver fler textilprodukter ersättas med ekologiska alternativ. Möjliga tillskott till det ekologiska sortimentet är påslakan, täcken och patientkläder, men tillgången på marknaden är begränsad.

Figur 12: Andelen ekologiska textilier i Landstinget Uppsala län under åren 2014-2016.

Hållbar och effektiv resursanvändning

Under åren 2015-2018 byggs en betydande del av Akademiska sjukhusområdet om och det finns stora möjligheter att ”göra rätt från början”, så att byggnaderna och omgivningarna skapar läkande miljöer och bidrar till biologisk mångfald. Att landstinget under 2016 påbörjade arbetet med att bli en region öppnar också upp för att skapa en hållbar utveckling med ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet i fokus.

Miljöanpassade fastigheter

Miljömål – klassning enligt miljöbyggnad

År 2018 ska nyproducerade och större ombyggnationer av landstingets fastigheter som sker mellan åren 2015-2018 vara klassade enligt Miljöbyggnad eller motsvarande.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll. Vid utgången av år 2016 har två nybyggnationer certifierats enligt Miljöbyggnad Guld samt en större ombyggnation enligt Miljöbyggnad Silver¹⁷.

Avfall

Miljömål – Materialåtervinning

År 2018 ska andelen materialåtervunnet avfall ha ökat till minst 35 procent av den totala avfallsmängden.

Resultat: 😞 Målet har gått åt fel håll. Vid utgången av år 2016 hade andelen materialåtervunnet avfall minskat till 30,7 procent jämfört med 31,9 procent år 2015, se Figur 13.

En stor anledning till att siffrorna inte följer den positiva trenden från föregående år är att matavfallet från Akademiska sjukhuset reducerats betydligt under 2016. Eftersom matavfallet räknas som återvinningsbart innebär en procentuellt snabbare minskning av denna fraktion i förhållande till övriga fraktioner en lägre andel återvinningsbart avfall (om antalet kg matavfall hade varit oförändrat från föregående år skulle totala andelen återvunnet avfall varit 32,2 procent och därmed ökat jämfört med 2015). Det ser alltså ut som att målet går åt fel håll trots att det i grunden är positivt med minskat matsvinn. Anledningen till det kraftigt minskade matsvinnet är att köket övergått från varierande matsedel till en fast meny där patienterna beställer dagen innan och därmed underlättas inköpsplaneringen.

Det bör också noteras att 2016 års statistik för både Akademiska sjukhuset och Lasarettet i Enköping innehåller en större andel faktiska vikter och färre schablonberäkningar jämfört med föregående år. I slutet av 2015 implementerades ett samlat ramavtal för hämtning och behandling av källsorterat avfall inom landstinget för alla arbetsplatser i länet. Detta innebar att landstinget reducerade antalet tjänsteleverantörer och kunde ställa större krav på statistik över insamlade

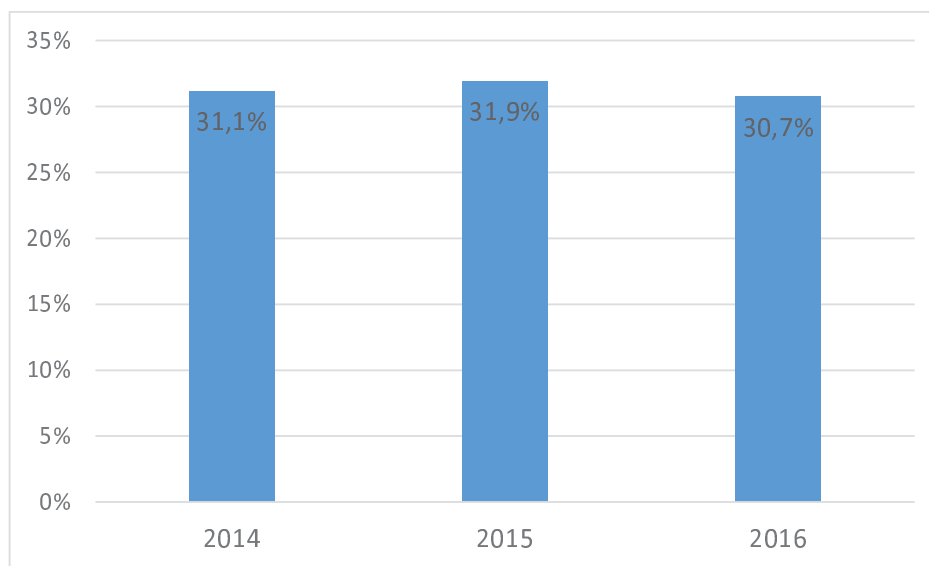
¹⁷ Certifierat enligt miljöbyggnad guld är Rudbeck, R3 och R4 vid Akademiska sjukhuset. Certifierad enligt miljöbyggnad silver är ingång 85-huset och B14 vid Akademiska sjukhuset.

avfallsfraktioner vilket ger bättre förutsättningar att följa upp och agera på trender under kommande år. Det är dock endast vid två förvaltningar som noggrann avfallsstatistik förs.

Mängden brännbart avfall har ökat något jämfört med föregående år. Eventuellt kan detta bero på att trenden med ökad användning av engångsprodukter fortsätter, alternativt en ökad produktion. Akademiska sjukhusets nya miljöstation bidrar till att en mer noggrann slutsortering kan genomföras innan materialen lämnar sjukhusområdet. Vidare genomförs också plockanalyser två gånger om året på Akademiska sjukhuset för att analysera förbättringsmöjligheter i avfallssorteringen och synliggöra var det finns behov av informationsinsatser gällande källsortering.

Arbetet med att planera avfallslogistiken inom FAS-projektet fortgår.

Figur 13: Andelen materialåtervunnet avfall vid Akademiska sjukhuset och Lasarettet i Enköping för åren 2014-2016.

Miljömål – Avfallsminskning

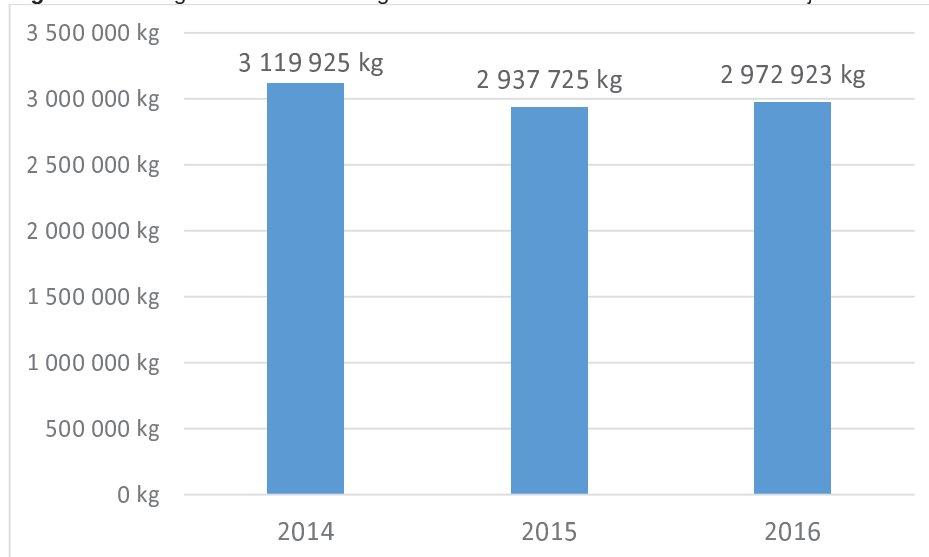
År 2018 ska den totala mängden avfall vara lägre än år 2014.

Resultat: 😞 Målet har gått åt rätt håll, men inte tillräckligt fort. På de två förvaltningar där avfallsstatistik förs har totala mängden avfall ökat med en procent jämfört med 2015. Dock ligger fortfarande totala mängden avfall under nivåerna från 2014, se Figur 14. En bidragande orsak till ökningen jämfört med 2015 är ökade avfallsmängder av den brännbara fraktionen, vilket eventuellt kan härledas till ökad användning av engångsprodukter alternativt en ökad produktion.

Positiva trender att lyfta fram är en rejäl minskning av matavfallet samt en minskning av tidningar och returpapper. Minskningen av returpapper på cirka 7 ton beror troligen på ett mer digitalt arbetssätt med mindre pappersanvändning bland de anställda.

Bland de fraktioner som ökat i vikt jämfört med 2015 finns förpackningar av plast, papper, glas och metall. Till viss del kan detta bero på att vi har faktiska siffror 2016 jämfört med schablonberäkningar 2015. Det kan också bero på att den nya avfallsstationen ger bättre förutsättningar att sortera ut dessa fraktioner från det brännbara avfallet. Dock reflekteras detta inte i statistiken för brännbart avfall som också ökat under 2016. Åtgärder bör därför ses över för att utreda möjliga sätt att reducera dessa avfallsfraktioner.

Figur 14: Total generad avfallsmängd för åren 2014 - 2016 vid Akademiska sjukhuset och Lasarettet i Enköping.

Biologisk mångfald

Genom Upplandsstiftelsen verkade huvudmännen landstinget och uppsala läns kommuner för att bevara och vårda den biologiska mångfalden. Upplandsstiftelsen främjar också möjligheterna för länets invånare att vistas i naturen. För mer information, se <http://www.upplandsstiftelsen.se/>

Miljömål – Biologisk mångfald

År 2018 ska Upplandsstiftelsen bidra till att bevara och utveckla den biologiska mångfalden i länet.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll. För att uppnå målet till år 2018 har åtgärdsområden fastställts och dessa samt en beskrivning av vad som uppnåtts under år 2016 finns beskrivet nedan:

- *Ytterligare fyra naturområden med höga naturvärden och rekreationsvärden ska fredas långsiktigt.*
Under 2016 har ett område köpts in och därmed fått ett långsiktigt skydd; Högmokällan (Älvkarleby kommun) som är ett öppet rikkärr med omgivande sumpskog. Högmokällan är tillgänglig för besökare genom en stig och en spång. Under åren 2015 - 2016 har därmed tre områden med höga naturvärden långsiktigt fredats (Grönlundsbacken, Ekeby-Ånge och Högmokällan). Målet bedöms kunna uppfyllas till 2018.

- *Ytterligare 400 hektar biologiskt värdefull ängs- och hagmark ska ställas i ordning.* Under 2016 har ca 130 hektar hagmarker restaurerats och ställts i ordning i länet, och fått återupptaget bete. Största delen av arealen finns i kommunerna Östhammar, Tierp och Älvkarleby. Under året har även 26 hektar slåtteräng/rikkärr restaurerats vid Dalälven. Under åren 2015-2016 har därmed 274 hektar ängs- och hagmarker ställts i ordning. Målet bedöms kunna uppfyllas till 2018.

Miljömål – Friluftsliv

År 2018 ska Upplandsstiftelsen stimulera allmänhetens friluftsliv, tillgängliggöra natur och verka för ett förebyggande folkhälsoarbete.

Resultat: 😊 Målet har gått åt rätt håll, men inte tillräckligt fort för alla åtgärdsområden. För att uppnå målet till år 2018 har åtgärdsområden fastställts, se dessa samt en beskrivning av vad som uppnåtts under år 2016 nedan:

- *ytterligare fem särskilt intressanta besöksmål (så kallade Smultronställen) ska ställas i ordning eller vidareutvecklas för till exempel funktionshindrade.* Under 2016 har Vällensbadet i Östhammars kommun ställts i ordning för personer med funktionsnedsättning. Under åren 2015-2016 har därmed två besöksmål ställts i ordning, Krutudden och Vällensbadet. Målet bedöms kunna uppfyllas till 2018.
- *ytterligare 25 kilometer vandringsleder och naturstigar ska göras tillgängliga.* Under 2016 har två kilometer naturstig anlagts på Söderön utanför Östhammar. Under åren 2015-2016 har därmed sex kilometer vandringsled gjorts tillgänglig. Målet kommer troligtvis kunna uppfyllas till 2018.
- *i samarbete med länets kommuner fastställa vilka naturområden som ska prioriteras i arbetet med att skydda natur och ta fram nya stigar, information och Smultronställen.* Under 2016 har planering och prioriteringar inom arbetet med Smultronställen i naturen skett i samverkan med kommunerna. Upplandsstiftelsen har även medverkat i planeringen av nya naturreservat i flertalet av länets kommuner. Genom flera olika LONA-projekt¹⁸ har lokal information tagits fram liksom underlag för nya sträckningar av Upplandsleden. Målet bedöms kunna uppfyllas till 2018.
- *Wiks naturpark ska utvecklas ytterligare genom samarbete mellan Upplandsstiftelsen, landstinget (Kultur och bildning) och Uppsala kommun. Området lyfts fram som ett gott exempel på ett lättillgängligt naturområde för både biologisk mångfald och folkhälsa.* Under 2016 har en skötselplan för Wiks naturpark arbetats fram. Skötselplanens syfte är

¹⁸ LONA-projekt står för den lokala naturvårdssatsningen och ska stimulera kommuners och ideella föreningars långsiktiga naturvårdssamarbete.

främst att översiktligt beskriva de värdefulla naturmarkerna kring Wiks slott och ge förslag till skötsel och åtgärder för att bevara och utveckla områdets natur-, kulturmiljö- och friluftsvärden. Målet bedöms kunna uppfyllas till 2018.

- *genom Upplandsstiftelsen bidra till att långsiktigt säkerställa naturskoleverksamheten i kommunerna.*

Under 2016 har naturskoleverksamhet funnits i sex av länets kommuner. I fem (Uppsala, Enköping, Håbo, Tierp och Knivsta) är naturskolan ordinarie verksamhet och väl integrerad i kommunens skolverksamhet. I Heby drevs verksamheten i form av ett treårigt LONA-projekt som avslutades i slutet av 2016. I Älvkarleby och Östhammar har det tidigare funnits väl fungerande naturskoleverksamhet, som nu tyvärr ligger nere på grund av ekonomiska skäl. I Älvkarleby pågår dock LONA-projektet utomhuspedagogik/fältstudier i Älvkarleby kommun, där stiftelsen aktivt bidrar till mer utomhuspedagogisk verksamhet vid skolorna. Målet har gått åt fel håll för vissa av kommunerna.

- *genom Upplandsstiftelsen verka för att fler kommuner utvecklar naturskoleverksamhet för äldre elever, till exempel gymnasieelever.*

Högstadiееlever i alla kommuner deltar i naturskolans ordinarie verksamhet. Gröna kunskapshuset i Heby kommun, som drev naturskoleverksamhet i form av ett LONA-projekt fram till och med 2016, har tagit emot gymnasieklasser från närliggande kommuner. Naturskolorna i Tierp och Uppsala har under åren tagit emot en del gymnasieklasser men mer som tillägg till den ordinarie verksamheten. Till Rävsten i Östhammars kommun, som har lägerskoleverksamhet, kommer ett antal gymnasieklasser varje år för att ha biologiundervisning med fältstudier och laborationer. Målet kommer delvis kunna uppfyllas till 2018.

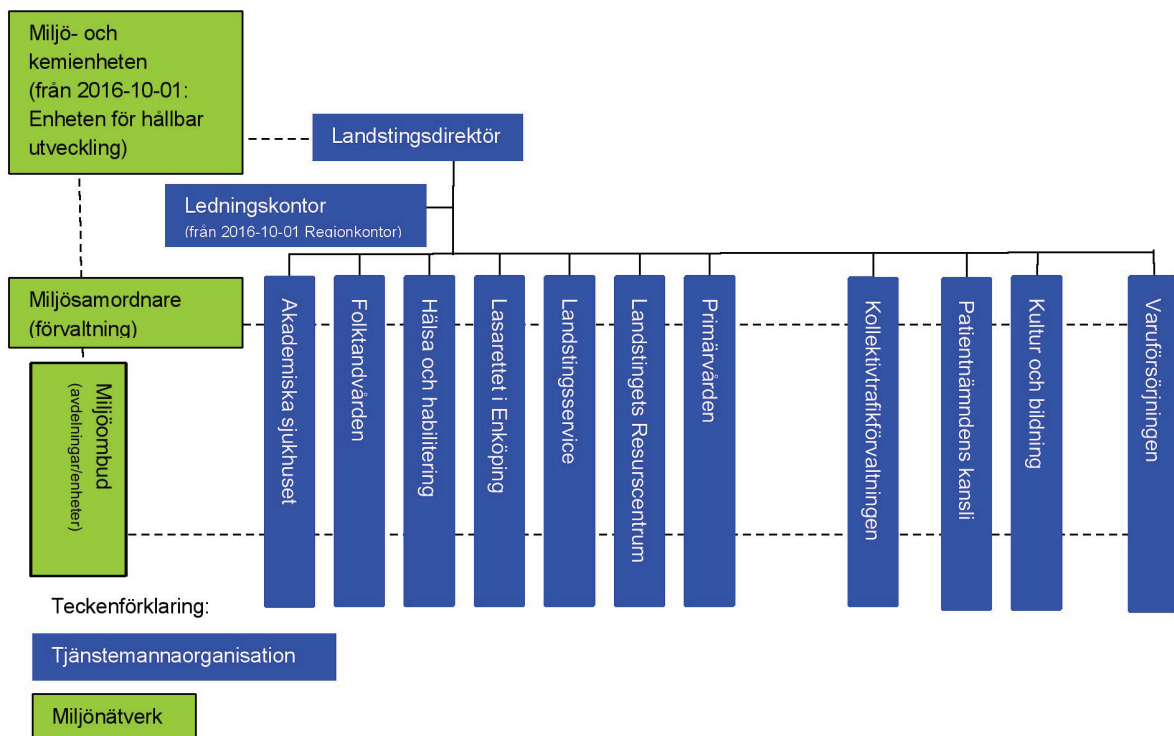
En miljöcertifierad organisation

Hela organisationen är sedan 2005 certifierad enligt ISO 14001:2004¹⁹. Ett miljöledningssystem ställer krav på att miljöarbetet hela tiden ska minska verksamhetens miljöpåverkan på ett så effektivt som möjligt. Det innebär att alla verksamheter kontrollerar efterlevnad av miljölagar och att miljöarbetet hela tiden förbättras, genom landstingets policy, vision och miljömål.

Miljöledningssystemet ger stöd för styrning, resurstillsättning, genomförande, uppföljning, redovisning av miljöresultat och sökande efter förbättringsmöjligheter. Miljöcertifieringen innebär dessutom att utomstående revisorer granskar miljöarbetet och systemet en gång i halvåret för att säkra att miljöarbetet ständigt blir bättre och sker på ett systematiskt sätt.

Miljöledningssystemet gäller hela tjänstemannaorganisationen. Systemet täcker inte in stiftelser och bolag där landstinget fungerar som delägare. Entreprenörers, leverantörers och hyresgästers miljöarbete styrs till viss del via avtal. I Figur 15 visas en bild av hur miljöarbetet inom landstinget var organiserat under 2016. Ansvaret följer linjeorganisationen och ett miljönätverk finns för att hjälpa linjen att se till att miljöarbetet fungerar.

Figur 15: Landstingets organisation av miljöarbetet under år 2016.

¹⁹ ISO 14001:2004 är en internationell standard för miljöledningssystem.

Minskad miljöpåverkan genom hållbar upphandling

Landstinget upphandlar årligen varor och tjänster för cirka fyra miljarder kronor. Alla upphandlingar bedöms utifrån miljömässiga och sociala kriterier. I många upphandlingar ställs allmänna miljökrav, exempelvis på producentansvar samt förbud och begränsningar av miljö- och hälsofarliga ämnen. Vid upphandlingar där varan eller tjänsten har en stor miljöpåverkan eller tydlig koppling till socialt ansvar ställs fördjupade krav. De fördjupade miljökrav som ställs utgår från miljöpåverkan under hela livscykeln och kan exempelvis reglera att vissa kemikalier inte får ingå i produkten, att produkten ska vara ekologiskt producerad, ge upphov till lite och ofarligt avfall, en god djurhållning eller att fordon ska vara miljöklassade. De fördjupade miljökraven i upphandlingarna resulterar ofta i vinster för både miljö och ekonomi. Som stor kund kan landstinget påverka utbudet på marknaden i en miljöanpassad riktning. Miljökraven som ställs i landstingets upphandlingar är därför viktiga verktyg för att nå miljömålen. Under 2016 har fördjupade miljökrav ställts i upphandling av bland annat datorer, kaffe, tvätt- och textilservice, möbler och avancerad medicinteknisk utrustning.

Socialt ansvar i samband med upphandling

Landstinget i Uppsala län verkar även för att de produkter och tjänster som köps in är framställda under socialt hållbara och ansvarsfulla förhållanden. Många av de produkter som upphandlas framställs hos underleverantörer i fattiga länder där det finns risk att mänskliga rättigheter och trygga arbets- och levnadsvillkor åsidosätts.

Landstinget i Uppsala län samarbetar med övriga regioner och landsting för hållbar upphandling. Arbetet utgår från en gemensam uppförandekod samt kontroll av efterlevnad, där en expertgrupp och styrgrupp årligen beslutar vilka avtal/avtalsområden som ska följas upp och vilken organisation som ska ansvara för uppföljningen. Under 2016 har en ny vägledning, sammanställd av det nationella kansliet, om sociala krav i upphandling lanserats som vänder sig både till leverantörer och upphandlande regioner/landsting. Vägledningen innehåller förslag på kontraktsvillkor för sociala krav som kan användas i upphandling istället för att enbart bifoga en uppförandekod samt hur avtalsuppföljning inom området ska genomföras.

I de produktionsområden där störst risk identifieras för överträdelser mot sociala krav sker urvalet för avtalsuppföljning och revisioner. Eftersom många leverantörer levererar varor och tjänster till samtliga regioner och landsting blir detta arbete både effektivt och kostnadsbesparande jämfört med om varje landsting/region skulle genomföra egna uppföljningar. Uppsala tillhör grupp B som tillsammans med Region Gävleborg, Landstinget Dalarna och Landstinget Västmanland ansvarar för uppföljning av livsmedelsavtal. Under 2016 har grupp B påbörjat en revision av fyra gemensamma frukt- och grönt leverantörer. Revisionerna genomförs under år 2017.

Ett axplock av de punkter som genomförts i det nationella samarbetet för socialt ansvar under år 2016:

- Region B har tagit fram en nationell handlingsplan för uppföljning av de sociala kraven i livsmedelsupphandlingar.
- Region B har tillsammans med SKL Kommentus genomfört uppföljningar av två stora livsmedelsgrossister i Sverige.
- Uppföljning av fyra IT-leverantörer har genomförts. Åtgärder krävdes på samtliga och arbetet fortsätter under 2017.
- En revision hos en underleverantör för textilier gjordes på plats i Bosnien-Hercegovina. Avvikelser i form av arbetsmiljörisker med den fysiska miljön samt kemikaliehantering upptäcktes. Avvikelseerna åtgärdades inom den angivna tiden.
- Personal från det nationella kansliet har genomfört en studieresa till Centralamerika för att besöka leverantörer och undersöka hur de jobbar med frågor kring socialt ansvar.
- Den utökade och mer uppdaterade hemsidan www.hallbarupphandling.se lanserades.

**Vill du veta mer om Region Uppsalas miljöarbete? Vi berättar
på www.regionuppsala.se/miljo**

Hela Region Uppsala är miljöcertifierat sedan 2005.